

O položaju žena kroz prizmu seksualnih delikata u Republici Hrvatskoj

Lovrenović, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:383613>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Dvopredmetni diplomski studij filozofije i sociologije

Kristina Lovrenović

**O položaju žena kroz prizmu seksualnih delikata u Republici
Hrvatskoj**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Barbara Herceg Pakšić

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Katedra za sociologiju

Dvopredmetni diplomski studij filozofije i sociologije

Kristina Lovrenović

**O položaju žena kroz prizmu seksualnih delikata u Republici
Hrvatskoj**

Diplomski rad

Područje društvene znanosti, polje sociologija, grana posebne sociologije

Mentor: izv. prof. dr. sc. Barbara Herceg Pakšić

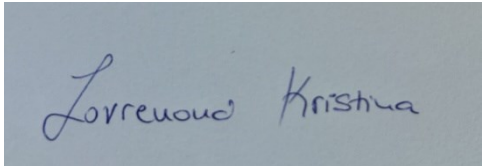
Osijek, 2023.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet U Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Osijek, 7. rujna 2023.

A rectangular box containing a handwritten signature in blue ink that reads "Lovrenović Kristina".

Kristina Lovrenović, 0111130120

SAŽETAK

Seksualni delikti pripadaju teškim kaznenim djelima koja ostavljaju ozbiljne i trajne posljedice na žrtvu. Rad započinje određenjem i definicijom seksualnih delikata općenito, a potom i svakog seksualnog delikta zasebno prateći odredbe koje donosi Kazneni zakon. Nakon toga su u radu izloženi statistički podatci koji donose pregled muških i ženskih počinitelja te žrtava seksualnih delikata. Kroz pregled koji je prikazan za posljednjih pet godina, jasno se vidi kako su muškarci većinski počinitelji tih kaznenih djela. Uzroke prevalentnosti žena kao žrtava seksualnih delikata mnogi autori ističu kroz biološke, psihološke i sociološke teorije. Nepovoljnim položajem žena kroz seksualne delikte bavile su se i mnoge feminističke teorije čije su pojedine teze kao osobit doprinos tom području, izdvojene u radu. Specifičnost seksualnih delikata ogleda se i u društvenoj reakciji koju prati niz predrasuda, stereotipa i mitova upućenih kako žrtvi tako i počinitelju. Žene su kao žrtve seksualnih delikata izložene osudi javnosti što ih često navodi da proživljeno djelo zadrže za sebe. U radu se ističe i problem neprijavlivanja seksualnih delikata te osobito velika tamna brojka koja je usko vezana uz prethodno navedene predrasude i mitove. Cilj je ovog rada prikazati kakav je položaj žena kroz seksualne delikte, zašto se upravo one češće pojavljuju kao žrtve ovih delikata te kakve predrasude i mitove doživljavaju kao reakciju društva nakon proživljenog delikta.

Ključne riječi: seksualni delikti, silovanje, prostitucija, položaj žena, patrijarhat

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. SEKSUALNI DELIKTI.....	3
2.1. Kaznena djela protiv spolne slobode	3
2.2. Kazneno djelo silovanja.....	5
2.3. Teška kaznena djela protiv spolne slobode	7
2.4. Bludne radnje.....	8
2.5. Spolno uznemiravanje	9
2.6. Prostitucija	9
3. STATISTIČKI PODATCI	12
4. POLOŽAJ ŽENA	16
4.1. Kultura silovanja.....	20
4.2. Kotač moći i kontrole	22
4.3. Položaj žena kroz seksualni delikt prostitucije.....	23
5. PREDRASUDE I MITOVI VEZANI UZ SEKSUALNE DELIKTE	25
6. TAMNE BROJKE SEKSUALNIH DELIKATA	29
7. POSLJEDICE SEKSUALNIH DELIKATA	31
8. ZAKLJUČAK	33
8. POPIS LITERATURE I IZVORA	34

1. UVOD

Seksualni delikti su kaznena djela koja istovremeno pripadaju najtežim i najmanje prijavljivanim kaznenim djelima. Osobita težina seksualnih delikata ogleda se u kršenju osnovnih ljudskih prava i zadiranja u najintimnije dijelove žrtve koje se štite najvišim aktom u Republici Hrvatskoj. Ustav Republike Hrvatske kao jedinstveni pravni akt s najvišom snagom u Republici Hrvatskoj propisuje obvezu zaštite ljudskih prava i slobode te izričito zabranjuje zlostavljanje i diskriminaciju. Člankom 3. Ustava kao jedna od temeljnih vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske propisuje se ravnopravnost spolova. Člankom 23. zabranjuje se svaki oblik zlostavljanja, dok se člankom 35. propisuje zaštita dostojanstva. (Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, 2018:7).

Seksualni su delikti prisutni u svim dijelovima svijeta bez obzira na razvijenost države ili kulturu, a njima su izloženi svi, bez obzira na dob, obrazovanje ili društveni položaj. Ipak, statistički podatci otkrivaju kako su neke skupine izložene većem riziku od ovog djela. Prikaz podataka kroz godine otkriva kako su seksualni delikti dominantni oblici rodno uvjetovanih kaznenih djela to jest onih djela u kojima je u većini slučajeva počinitelj muškarac, dok su većina žrtava žene. Različiti su oblici seksualnog nasilja: seksualno uznemiravanje, seksualno zlostavljanje, silovanje u braku ili vezama, silovanje od strane nepoznatog počinitelja, sustavno silovanje u oružanim sukobima, seksualna zloupotreba osoba s posebnim potrebama, seksualno zlostavljanje djece te prostitucija. Prvi dio rada donosi definicije svakog seksualnog delikta prema Kaznenom zakonu jer definicije omogućavaju vidljivost i prepoznavanje istih. Vrlo često navedena kaznena djela prate i druga kaznena djela koja ne pripadaju skupini seksualnih delikata poput nasilja, alkoholiziranja, zlouporabe opojnih droga i slično. Tamne brojke su u ovoj vrsti delikata vrlo izražene. Razlozi neprijavlivanja raznoliki su, no mitovi i predrasude kao uzroci tamnih brojki se posebno ističu za ova kaznena djela. Seksualni delikti sa sobom nose niz predrasuda što često dovodi do nedovoljne zaštite žrtava ili neprijavlivanja kaznenog djela uopće. Pogrešna uvjerenja o samom djelu, žrtvi ili počinitelju često žrtvu stavljaju na stub srama, a počiniteljeva djela opravdavaju ili minimaliziraju. Žrtve seksualnih delikata često nailaze na odbacivanje od strane najbližih, javnosti ili sustava, što ih čini još ranjivijima. Ipak, posljedice seksualnih delikata mnogo su šire od doživljaja zajednice ili prikaza medija, one ostavljaju neizbrisiv psihološki, fizički, zdravstveni i ekonomski trag kako na žrtvu tako i na društvo uopće. Važno je o seksualnim deliktima govoriti i u pravnom smislu, ali i u onom društvenom, kako bi se

smanjila prevladavajuća stigma i stereotipi te povećala svijest o prisutnosti ovih djela i posljedica koje mogu nastati.

2. SEKSUALNI DELIKTI

Seksualni se delikti prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji definiraju kao bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, koji može počinuti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili situaciju u kojoj se nalaze (WHO, 2002, prema Mamula, 2011). Seksualni delikti su kaznena djela koja su vrlo kompleksna te su jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava. Ona sa sobom nose razne predrasude i stereotipe. Seksualni delikti postoje otkad postoji i samo društvo, no s vremenom se mijenjaju i poprimaju nove oblike. Danas u hrvatskom Kaznenom zakonu seksualni su delikti regulirani Glavom šesnaest (XVI.) gdje su opisana Kaznena djela protiv spolne slobode te Glavom sedamnaest (XVII.) gdje su opisana Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Postoji niz razloga koji govore o specifičnosti seksualnih delikata u odnosu na sve ostale kaznene delikte. Manjak istraživanja i prikaza stvarnog stanja vezanog uz ovu vrstu delikata također je usko povezan sa spomenutim razlikama. Prije svega, riječ je o kaznenim djelima koja su iznimno složena kako u teoriji tako i u praksi. Tomu doprinosi i činjenica da seksualni delikti ne podrazumijevaju samo fizički napad, nego se radi i o napadu na psihu i intimu pojedinca. Vrlo često ostavljaju dugotrajne posljedice na žrtvu koje ne može otkloniti niti jedna zakonom propisana kazna. Posljedice su to poput emocionalnih trauma, fizičkih ozljeda i dugotrajnih psiholoških problema. Uz seksualne delikte vežu se i razni mitovi koji se najčešće odnose na ponašanje ili radnje žrtve, a kojima se umanjuje ozbiljnost ovih kaznenih djela. Istovremeno se mitovima i stereotipima vezanim uz seksualne delikte produbljuje neravnopravnost i nepovoljan položaj žena budući da se radi o deliktima kod kojih su u većini slučajeva žrtve upravo žene, a počinitelji muškarci. Specifični su i prema broju prijava, odnosno iznimno velikim tamnim brojkama. Seksualni delikti su u isti mah i najgori i najvidljiviji oblik diskriminacije i stavljanja žena u nepovoljni položaj. U nastavku će rada biti riječi o tome kako se kroz seksualne delikte ispoljava nepovoljan položaj žena te istovremeno usporava ravnopravnost i napredak društva.

2.1. Kaznena djela protiv spolne slobode

Kaznena djela protiv spolne slobode koja su obuhvaćena glavom šesnaest Kaznenog zakona obuhvaćaju više kaznenih djela i to najprije kazneno djelo silovanja (čl. 153.), potom

teška kaznena djela protiv spolne slobode (čl. 154.), bludne radnje (čl. 155.), spolno uznemiravanje (čl. 156.) i prostituciju (čl. 157.).

Zakonsko određenje kaznenih djela protiv spolne slobode doživjelo je promjene kroz povijest pa je u tom smislu važno napomenuti kako je glava šesnaest podrazumijevala još jedno kazneno djelo protiv spolne slobode, tj. kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka, a koje više nije u Kaznenom zakonu. Nekoliko puta su se događale izmjene u zakonskim određenjima što ne iznenađuje s obzirom na osjetljivu prirodu takvih kaznenih djela te društvene, ekonomske, političke i etičke okolnosti. Kazneno pravo podložno je promjenama upravo zbog sadržaja kaznenih djela te neprestanog traženja bolje i učinkovitije zaštite. Promjene koje su se događale uglavnom su se odnosile na promjene naziva, strukturalne promjene, redefiniranje pojedinih kaznenih djela, ali i promjene u kriminalizaciji spolnih radnji (Rittossa, Martinović, 2014: 509). Kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka uvedeno je u Kazneni zakon 2011. godine. Tada se više nije tražila uporaba sile ili prijetnja počinitelja za ostvarenje bića kaznenog djela silovanja, nego je biće sada trebalo biti ispunjeno svakim nedobrovoljnim spolnim odnosom ili s njim izjednačenom spolnom radnjom i to bi podrazumijevalo kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka (Radačić, 2014). Prema Kaznenom zakonu iz 2011. godine novo kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka bilo je opisano člankom 152. st. 1. i njime je u prvi plan stavljen izostanak pristanka kod spolnog odnošaja, dok je tekstom zakonskog opisa silovanja iz članka 153. st. 1. bila naglašena uporaba sile ili prijetnje. Spolni odnošaj bez pristanka bio je od 2011. godine zasebno kazneno djelo u Kaznenom zakonu i razlikovao se od kaznenog djela silovanja. U tom slučaju pristanak se definirao kao svojevoljno odlučivanje stupanja u spolni odnošaj ili s njime izjednačenu radnju (Radačić, 2014: 55). Kaznenim djelom spolnog odnošaja bez pristanka utvrđivala su se sva djela u kojima izostaje pristanak te su počinjena pod prijetnjom, prevarom, zlouporabom položaja, iskorištavanjem stanja osobe koja nije bila sposobna izraziti odbijanje, te spolni odnošaj nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda (Rittossa, Martinović, 2014: 543). Odnos kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka i silovanja u praksi je izazivao razne nedoumice. Ta se problematika posebice isticala u slučajevima gdje je nasilje postojalo kontinuirano, što su najčešće bili slučajevi obiteljskog nasilja. Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona u 2019. godini, spolni se odnošaj bez pristanka kao zasebno kazneno djelo briše iz Kaznenog zakona, odnosno postaje dijelom zakonskog opisa kaznenog djela silovanja o kojem će biti riječi u idućem poglavlju.

2.2. Kazneno djelo silovanja

Kazneno djelo silovanja najteži je oblik seksualnih delikata. S gledišta pravne prakse radi se o vrlo složenom kaznenom djelu. Kompleksnost kaznenog djela silovanja pokazala se i kroz promjene njegova definiranja tijekom povijesti. Prema Kaznenom zakonu iz 1997. godine silovanje je bilo definirano člankom 188. kao kazneno djelo koje je činio onaj tko drugu osobu uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na njezin život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe prisili na spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju (Radačić, 2014: 36).

Danas Kazneni zakon definira silovanje kao kazneno djelo koje čini onaj tko s drugom osobom bez njezina pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samim sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju (KZ, NN [125/11](#), [144/12](#), [56/15](#), [61/15](#), [101/17](#), [118/18](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#), čl. 153).

Iz definicije kaznenog djela silovanja Kaznenog zakona iz 1997. godine izdvajaju se dva bitna elementa, sila ili prijetnja i spolni odnošaj ili s njime izjednačena radnja. Spolni odnošaj predstavlja uvlačenje muškog spolnog organa u ženski, odnosno sjedinjenje spolnih organa osoba različitog spola (Novoselec i dr., 2007; Cvitanović i dr., 2018). Sudska praksa pokazuje različite slučajeve pa je nekada i samo dodirivanje spolnih organa određeno kao silovanje, dok je u drugim slučajevima okarakterizirano kao bludna radnja. Spolni akt u užem smislu predstavljao bi spajanje tijela dvaju osoba prodiranjem muškog spolnog organa u vaginu ženske osobe, dok u širem smislu predstavlja prodiranje muškog spolnog organa u prirodne otvore tijela druge osobe, dakle tu bi spadali i analni i oralni odnosi (Radačić, 2014: 37). U Kaznenom zakonu vidljivo je kako kazneno djelo silovanja pored navedenih radnji spolnog odnošaja i spolnog akta podrazumijeva i radnje izjednačene sa spolnim odnošajem. Definiranje takvih radnji dovodi do nedoumica u pravnoj praksi jer je u slučajevima silovanja vrlo često teško postaviti jasne granice, no važnost postavljanja granica i određivanja definicija kaznenog djela očituje se u određivanju kazne. Spolne radnje izjednačene sa spolnim odnošajem su sve one radnje koje se posljedicama i popratnim pojavama mogu usporediti sa spolnim odnošajem (Novoselec i dr., 2007; Cvitanović i dr., 2018). U takve radnje spadaju radnje poput penetrativnih seksualnih radnji, prodiranje različitih dijelova tijela u genitalije žrtve, prodiranje predmetima u tjelesne otvore žrtve i slično.

Sila i prijetnja su važni elementi kaznenog djela silovanja. Sila je djelovanje protivno volji druge osobe, odnosno do određenog ponašanja ne bi došlo kada bi izostala sila (Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, čl. 153.). Silom se od pojedinca iznuđuje određena radnja ili ponašanje koje je protivno volji tog pojedinca. Sila se pojavljuje u obliku fizičke sile i psihičke prisile, a važno je napraviti razliku između psihičke prisile i prijetnje. Psihička prisila označava izvršenje nekog zla prema osobi koju se želi na nešto prisiliti i to je razlikuje od same prijetnje koja se definira kao svaka radnja koja nagoviješta napad prije samog izvršenja (Radačić, 2014: 38). Prijetnja mora biti ozbiljnija te svojim sadržajem objektivno mora izazvati strah kod žrtve za napad na tijelo ili život. Počinitelj mora prijetiti da će izravno napasti život ili tijelo žrtve ili njoj bliske osobe. (Radačić, 2014: 39). Bliskost osobe utvrđuje se na konkretnom slučaju, no utvrđivanje nekada nije ni potrebno ako se radi o krvnom srodstvu ili bračnom partnerstvu. Bliskost će se dokazati na konkretnom slučaju, a na temelju kriterija poput srodstva, prijateljskog ili nekog drugog bliskog odnosa. Izravnost napada podrazumijeva istodoban izravan napad ili napad koji predstoji u bližoj budućnosti. Dakle, utvrđuje se i važan je element vremenski period između same prijetnje i počinjenog kaznenog djela. Kada govorimo o prijetnji, počinitelj ne mora biti fizički prisutan (Radačić, 2014: 39).

Važno je da kod kaznenog djela silovanja između primjene sile ili prijetnje i počinjenog spolnog odnošaja ili s njime izjednačene radnje mora postojati uzročna veza. Kao i kod prijetnje, ako postoji veći vremenski odmak, potrebno ga je posebno dokazivati (Radačić, 2014: 38). Dakle, važno je da postoji veza, odnosno da je sila ili prijetnja usmjerena prema žrtvi, a ne prema nekoj stvari koja nije relevantna za kazneno djelo. Ako je sila usmjerena prema drugoj bliskoj osobi, bit će kvalificirana kao psihička sila nad žrtvom (Radačić, 2014: 38).

Definicija silovanja danas silu ili prijetnju veže uz kvalificirani oblik ovog kaznenog djela koji je određen stavkom 2. istoga članka. Osim navedenih elemenata uz kazneno djelo silovanja danas je osobito važan i element pristanka koji je definiran stavkom 5. članka 153. Pristanak postoji ako je osoba svojom voljom odlučila stupiti u spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju i bila je sposobna donijeti i izraziti takvu odluku. Pristanak se uvijek mora odnositi na buduće radnje te mora biti iskren, a naknadni pristanak nema učinka (Radačić, 2014: 39). Smatra se da pristanak izostaje ako je spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja izvršena uz uporabu prijetnje, prijevare, zlouporabom položaja prema osobi koja se prema počinitelju nalazi u odnosu zavisnosti, iskorištavanjem stanja

osobe zbog kojeg ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje ili nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda. (KZ, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22 153, čl. 5.)

Ovo kazneno djelo specifično je jer se ne radi samo o fizičkom napadu na osobu, već se radi i o teškim posljedicama koje ostavlja na psihu i intimu žrtve, te o povredi dostojanstva i časti žrtve. To kazneno djelo sa sobom nosi kompleksne zdravstvene rizike koji mogu doprinijeti spolno prenosivim bolestima, neželjenoj trudnoći i zarazi HIV-om, pa su posljedice mnogobrojne i vrlo složene. Kod određenja kaznenog djela silovanja ne definira se spol ni počinitelja ni žrtve, pa kazneno djelo silovanja može počinuti muškarac prema ženi ili žena prema muškarcu, ili pak prema istom spolu. Kazneno djelo silovanja spolno je neutralno od 1998. kada se u Kaznenom zakonu u opisu ovog kaznenog djela ženski i muški spol izjednačavaju (Horvat, Jagetić, Vrečko, 2005: 134). Ne definira se ni dob niti je određeno je li silovanje počinjeno u bračnoj zajednici ili izvan nje. Važno je napomenuti kako je kazneno djelo silovanja iako definirano kao rodno neutralno, pretežito rodno kazneno djelo koje primarno čine muškarci nad ženama, ali i nad drugim muškarcima. Suprotno vjerovanjima kazneno djelo silovanja najčešće je isplanirano kazneno djelo, što znači da je vrlo rijetko da je počinitelj netko koga žrtva ne poznaje. Najčešće je počinitelj netko tko je blizak žrtvi, što dodatno doprinosi težini tog kaznenog djela.

Kaznenim zakonom propisane su kazne za kazneno djelo silovanja. Tako će onaj koji s drugom osobom bez njezina pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, biti kažnjen kaznom zatvora od jedne do pet godina. A onaj koji to počinu uz uporabu sile ili prijetnje kaznit će se kaznom zatvora od tri do deset godina.

2.3. Teška kaznena djela protiv spolne slobode

Smatra se da je počinjeno teško kazneno djelo protiv spolne slobode ako se kazneno djelo počinu prema bliskoj osobi; prema žrtvi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, bolesti, ovisnosti, trudnoće, invaliditeta, teške tjelesne ili duševne smetnje; na osobito okrutan ili osobito ponižavajuć način; iz mržnje; zajedno s jednim ili više počinitelja, pri čemu je prema istoj osobi izvršeno više spolnih odnošaja ili s njim izjednačenih spolnih radnji; uz uporabu oružja ili opasnog oruđa; na način da je silovana osoba teško tjelesno ozlijeđena ili je ostala

trudna (KZ, NN [125/11](#), [144/12](#), [56/15](#), [61/15](#), [101/17](#), [118/18](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#), čl. 154). Dakle, teška kaznena djela opisana Kaznenim zakonom mogu se odrediti kao kvalificirani oblici silovanja. U članku se kao jedan od čimbenika koji djelo čini kvalificiranim pojavljuje i pojam bliske osobe. Kaznenim se zakonom bliske osobe označuju kao osobe koje su najbliže počinitelju, one s kojima je povezan krvnim srodstvom, bračnom zajednicom, djecom ili životom u zajednici, a također se tu podrazumijevaju i izvanbračni drugovi te životni partneri (KZ, NN [125/11](#), [144/12](#), [56/15](#), [61/15](#), [101/17](#), [118/18](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#), čl. 154). Izmjenama 2019. godine u definiciju bliske osobe dodaju se i izvanbračni drugovi te životni partneri kao ravnopravni s bračnim drugovima.

2.4. Bludne radnje

Bludne radnje su supsidijarno kazneno djelo, utvrđuju se na način da se najprije ispita kako nije počinjeno nijedno od prethodno spomenutih kaznenih djela ili nije počinjen njihov pokušaj. No kako napraviti granicu između bludnih radnji i težih kaznenih djela? Kao razliku između bludnih radnji i težih kaznenih djela uzima se usmjerenost volje, odnosno je li počinitelj radnju koja nije spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja, koncipirao kao etapu u počinjenju drugog kaznenog djela protiv spolne slobode ili se mislio zadovoljiti njome (Radačić, 2014: 47). Bludne su radnje lakše kazneno djelo od silovanja i teških kaznenih djela protiv spolne slobode pa su Kaznenim zakonom propisane i blaže kazne. Tako je najviša propisana kazna, kazna zatvora do 5 godina (KZ, NN [125/11](#), [144/12](#), [56/15](#), [61/15](#), [101/17](#), [118/18](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#), čl. 155). Opis i definicija bludnih radnji može se razlikovati ovisno o pravnim sustavima pojedinih država, pa tako bludne radnje mogu uključivati seksualno zlostavljanje, iskorištavanje, seksualno uznemiravanje, nedolično dodirivanje ili izlaganje spolnim organima drugih osoba bez njihova pristanka. U negativnom smislu bludne radnje su sve spolne radnje koje ne predstavljaju spolni odnošaj i nisu s njime izjednačene. U pozitivnom smislu bludne se radnje mogu definirati kao radnje poduzete na tijelu ili dodirrom tijela druge osobe radi zadovoljenja ili pobuđivanja vlastite ili tuđe pohote, a takve radnje prema usvojenim društvenim gledanjima predstavljaju grubo zadiranje u seksualnost žrtve (Radačić, 2014: 48).

2.5. Spolno uznemiravanje

Ovo kazneno djelo Kazneni zakon definira kao „svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobi, koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“ (KZ, NN [125/11](#), [144/12](#), [56/15](#), [61/15](#), [101/17](#), [118/18](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#), čl. 156.). Za to kazneno djelo predviđena je kazna do 2 godine zatvora. Spolna uznemiravanja jedan su od najčešćih oblika seksualnog nasilja, koji se najlakše tolerira i za koji većina zakonodavstva nema mehanizme sankcioniranja, što dovodi do povećane sive zone kriminaliteta (Poštić, Mamula, Hodžić, 2005: 17). Spolno uznemiravanje odnosi se na neželjena spolna ponašanja koja ne uključuju nužno fizički dodir, ali osobu dovode u neugodan i ponižavajuć položaj te izazivaju osjećaj srama. To se kazneno djelo temelji na elementu moći koji se ogleda u nadređenom položaju, odnosno tu vrstu seksualnog nasilja provodi osoba koja je u moćnijoj poziciji od osobe nad kojom ga provodi. Važno je i napomenuti da se spolno uznemiravanje može pojaviti u različitim kontekstima poput radnog mjesta, obrazovnih institucija, javnih ustanova te raznih drugih društvenih situacija. Pri tome akti spolnog uznemiravanja mogu uključivati verbalne komentare, ali i ponašanja i geste seksualne prirode, a koje su nepoželjne ili uvredljive za žrtvu.

2.6. Prostitucija

Prostitucija je korištenje ili poticanje druge osobe na pružanje spolnih usluga s ciljem zarade, ili omogućavanje pružanja spolnih usluga (KZ, NN [125/11](#), [144/12](#), [56/15](#), [61/15](#), [101/17](#), [118/18](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#), čl. 157.). Pristanak u slučaju ovog kaznenog djela nije važan, kao ni prošlost žrtve. Također nije važno ostvaruje li žrtva ikakvu korist ili zaradu, to je ključno samo u odnosu na počinitelja djela. Žrtva kaznenog djela prostitucije također može biti i žena i muškarac. Kaznenim zakonom propisana kazna je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina (KZ, NN [125/11](#), [144/12](#), [56/15](#), [61/15](#), [101/17](#), [118/18](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#), čl. 157.). Tom se odredbom prvi put u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu u zonu kažnjivosti uvrštavaju i korisnici spolnih usluga uz naplatu, uz navedeni uvjet saznanja o okolnostima pod kojima je došlo do pružanja takvih usluga (Antoliš, Mihajlović, Štrk, 2013: 291). Stavak 2. članka 157. Kaznenog zakona propisuje i kvalificirani oblik kaznenog djela prostitucije. U ovom slučaju počinitelj drugu osobu na kazneno djelo navodi silom, prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa

zavisnosti. U istom stavku propisuje se kažnjivost korisnika ovakvih usluga koji je znao ili je morao znati za prethodno navedene okolnosti (KZ, NN [125/11](#), [144/12](#), [56/15](#), [61/15](#), [101/17](#), [118/18](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#) čl. 157.). Osim navedenog, zabranjeno je i oglašavanje prostitucije pa onaj tko oglašava prostituciju putem javnog informiranja ili drugih sredstava kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

Pojam prostitucije dolazi od latinske riječi *prostituere* čiji bi prijevod značio izvrnuti sramoti, obeščastiti ili javno izvrtanje na blud (Klaić, 1972: 1075). Kako regulacije prostitucije ovise o pravnom sustavu svake države, tako se regulacija odvija u rasponu od potpune legalizacije do teškog kaznenog djela. Stoga se prostitucija danas javlja kao mjesto mnogih javnih, pravnih i društvenih rasprava. O prostituciji se u suvremenom društvu najviše raspravlja kroz pitanje legalizacije koja je u hrvatskom društvu još uvijek tabu tema.

Tri su temeljna sustava reguliranja prostitucije, a to su sustavi reglementacije, abolicije i prohibicije prostitucije (Željko, 2016: 150). Postoji i četvrti oblik koji označava potpunu toleranciju prostitucije, a takav sustav kao jedinstven primjenjuje Nizozemska. Reglementacija je sustav koji prostituciju stavlja pod nadzor državne vlasti te se prostitucijom mogu legalno baviti samo oni koji za to imaju dozvolu od strane vlasti (Željko, 2016: 155). Ovaj se sustav širi europskim državama u 19. stoljeću kada raste broj osoba koje se bave prostitucijom, a istovremeno se šire i razne bolesti pa se prostitucija kreće promatrati i kao medicinski problem.

Drugi je sustav abolicija koja prostituciju promatra kao socijalni problem kojem se treba prije zakonskih mjera posvetiti socijalnim mjerama (Željko, 2016: 157). Ovaj sustav nastaje kao reakcija na reglementacijski sustav. Abolicijski sustav pored kontrole prostitucije skreće pažnju i na socijalnu zaštitu osoba koje se bave prostitucijom. To se osobito odnosi na nehigijenske uvjete, širenje bolesti, nemoć i bijedu u kojoj su prostitutke radile. Abolicijski sustav se osobito suprotstavljao psihičkom i fizičkom nasilju koji je često bio u neraskidivoj vezi s prostitucijom (Željko, 2016: 157).

Treći je sustav prohibicijski sustav koji podrazumijeva kažnjavanje svih sudionika prostitucije, dakle kažnjavale bi se i osobe koje se bave prostitucijom kao i osobe koje konzumiraju prostituciju (Željko, 2016: 157). Pobornici ovog sustava smatraju kako će potpuna kriminalizacija prostitucije dovesti do kontrole nad svim problemima koje prostitucija kao fenomen donosi. Praksa ipak pokazuje drugačije rezultate. Istraživanja su

pokazala da je potpuna kontrola u mnogim državama dovela do povećanja ilegalnog bavljenja prostitucijom te se tako samo dodatno šire svi problemi koje ona sa sobom nosi.

3. STATISTIČKI PODATCI

Čimbenici koji povećavaju mogućnost doživljavanja seksualnog nasilja su spol, dob, zlouporaba opojnih sredstava, ranije doživljeno seksualno nasilje i slično. Među svim navedenima spol spada u najvažnije prediktore. U nastavku rada izdvojeni su statistički podatci o seksualnim deliktima, počiniteljima i žrtvama preuzeti sa stranice Ministarstva unutarnjih poslova. U tablicama je za pojedinu godinu prikazan ukupan broj počinitelja i žrtava te je od toga izdvojeno koliko je muškaraca, a koliko žena. Važno je naglasiti da podatci ne prikazuju realnu sliku zbog izuzetno velikih tamnih brojki o kojima će biti riječi u nastavku rada. Radačić (2014) naglašava kako čak od 10% do 27% žena doživi neki oblik seksualnog nasilja od partnera, odnosno od osobe koja je žrtvi bliska, što upućuje na podatak da gotovo svaka četvrta žena doživi seksualno nasilje tijekom života. Seksualni su delikti kaznena djela koja su definirana kao rodno neutralna, što znači da počinitelj kao i žrtva može biti i muškarac i žena, no statistički podatci otkrivaju kako je neutralnost kod ovih delikata samo u teoriji, a praksa pokazuje nešto drugo. U iznimno velikom broju slučajeva počinitelj je muškarac, dok je žrtva žena. Zbog ovakvih podataka koji se nižu godinama unazad često se o seksualnim deliktima govori kao o rodno uvjetovanom nasilju. Razlike između ženskih i muških počinitelja seksualnih delikata zaista su velike pa je tako u 2022. godini od ukupnog broja počinitelja koji iznosi 220, čak 215 muškaraca, a samo pet žena, tj. četiri žene za prostituciju i jedna za spolno uznemiravanje. Broj oštećenih osoba unutar tablice odnosi se na broj koji prikazuje koliko puta je žrtva određenog delikta bila evidentirana kao oštećena bez obzira radi li se o istom počinitelju (MUP RH, 2022). Tablica 1. prikazuje podatke iz 2022. godine gdje je od 446 oštećenih osoba njih čak 425 bilo žena. Izdvojeni podatci prikazuju kako u broju počinitelja prevladavaju muškarci, a posljedično u broju oštećenih osoba prevladavaju žene. Vrlo slični podatci mogu se pronaći u tablici 2. u kojoj su izdvojeni ukupni brojevi počinitelja i oštećenih osoba razdijeljeni prema spolu za 2021. godinu. Vrlo su male razlike pa je na 227 ukupnih počinitelja i tada bilo pet žena, a od 440 oštećenih osoba je 418 bilo žena. U 2020. je godini nešto manji ukupni broj počinitelja i oštećenih osoba, što bi se moglo objasniti utjecajem pandemije COVID-19 virusa, međutim to nije slučaj samo sa seksualnim deliktima nego i s mnogim drugim kaznenim djelima. Ipak, prevladavanje muških počinitelja i ženskih žrtava seksualnih delikata ostaje ista. Iz statističkih pregleda izdvojeni su podatci iz 2019. i 2018. godine kada je spolni odnošaj bez pristanka bio dio seksualnih delikata i izdvajao se kao zasebno kazneno djelo. Zanimljivo je da je u 2018. godini od 156 počinitelja bila samo jedna žena. Broj oštećenih osoba gotovo pa ostaje isti svake godine.

Žene kao počinitelji seksualnih delikata uglavnom se mogu pronaći u kaznenom djelu prostitucije, najveći broj muškaraca kao počinitelja može se pronaći u kaznenom djelu silovanja, a potom u kaznenom djelu bludnih radnji. Podatci ranijih godina također ne odstupaju mnogo od navedenih, Mamula navodi kako se u razdoblju od 2000. pa do 2016. godine statistika također podudara pa su počinitelji muškarci u čak 96% slučajeva, dok su žene žrtve u visokih 92% do 100% slučajeva ovisno o godini (Štimac Radin, 2018: 14). Iako se definiraju kao rodno neutralni, statistički podatci nam pokazuju kako su seksualni delikti, delikti koji se ponajviše počinjavaju nad ženama. U idućem poglavlju prikazat će se mogući uzroci nepovoljnijeg položaja i veće izloženosti žena riziku ovih kaznenih djela.

Kaznena djela	Ukupno počinitelja	M	Ž	Ukupno oštećenih osoba	M	Ž
Kaznena djela protiv spolne slobode	220	215	5	446	21	425
Silovanje	105	105	0	230	7	223
Bludne radnje	76	76	0	129	8	121
Spolno uznemiravanje	31	31	1	69	6	63
Prostitucija	8	4	4	18	0	18

Tablica 1. Počinitelji kaznenih djela prikazanih prema spolu, statistički pregled 2022. (Izvor: MUP RH)

Kaznena djela	Ukupno počinitelja	M	Ž	Ukupno oštećenih osoba	M	Ž
Kaznena djela protiv spolne slobode	227	222	5	440	22	418
Silovanje	101	100	1	213	4	209

Bludne radnje	74	73	1	120	5	115
Spolno uznemiravanje	48	47	1	98	13	85
Prostitucija	4	2	2	9	0	9

Tablica 2. Počinitelji kaznenih djela prikazanih prema spolu, statistički pregled 2021. (Izvor: MUP RH)

Kaznena djela	Ukupno počinitelja	M	Ž	Ukupno oštećenih osoba	M	Ž
Kaznena djela protiv spolne slobode	168	163	5	343	20	323
Silovanje	81	81	0	184	5	179
Bludne radnje	49	49	0	83	5	78
Spolno uznemiravanje	31	31	0	67	10	57
Prostitucija	7	2	5	9	0	9

Tablica 3. Počinitelji kaznenih djela prikazanih prema spolu, statistički pregled 2020. (Izvor: MUP RH)

Kaznena djela	Ukupno počinitelja	M	Ž	Ukupno oštećenih osoba	M	Ž
Kaznena djela protiv spolne slobode	192	185	7	425	24	401
Spolni odnošaj bez pristanka	45	45	0	126	2	114
Silovanje	47	47	0	85	3	82

Bludne radnje	59	59	0	128	9	119
Spolno uznemiravanje	30	30	0	65	10	55
Prostitucija	11	4	7	31	0	31

Tablica 4. Počinitelji kaznenih djela prikazanih prema spolu, statistički pregled 2019. (Izvor: MUP RH)

Kaznena djela	Ukupno počinitelja	M	Ž	Ukupno oštećenih osoba	M	Ž
Kaznena djela protiv spolne slobode	156	155	1	324	24	300
Spolni odnošaj bez pristanka	30	30	0	69	2	67
Silovanje	39	39	0	67	1	66
Bludne radnje	63	63	0	112	14	98
Spolno uznemiravanje	20	20	0	49	7	42
Prostitucija	4	3	1	27	0	27

Tablica 5. Počinitelji kaznenih djela prikazanih prema spolu, statistički pregled 2018. (Izvor: MUP RH)

4. POLOŽAJ ŽENA

Položaj žena u kontekstu seksualnih delikata složena je tema koja obuhvaća različite aspekte. Prije svega se misli na aspekt nejednakosti i neravnopravnosti koji kao društveni fenomen nalazimo u samom uzroku počinjenja tih kaznenih djela. Nadalje, položaj žena očituje se i u većem riziku od seksualnih delikata uopće, a posebice kada se radi o deliktima seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja. Žene su uznemiravanju ili zlostavljanju izložene u različitim društvenim kontekstima poput obiteljskog okruženja, obrazovnih institucija, radnog mjesta te mnogih drugih javnih prostora. Seksualno nasilje i diskriminacija temeljeno na rodu često proizlazi iz duboko ukorijenjenih nejednakih odnosa moći, stereotipa te rodno uvjetovanih normi. Takvi faktori bitno utječu na stvaranje okruženja koje potiče seksualno nasilje te istovremeno otežava borbu za ravnopravnost i pravednost. Nepovoljan položaj žena u takvim deliktima odražava se i nakon samog počinjenja seksualnog delikta kroz odgovore različitih institucija te vrlo često nepravedno sankcioniranje istih. Očekivane društvene uloge te stereotipi i predrasude vrlo se često unutar društva shvaćaju kao "normalno" ili "prirodno" stanje koje nije potrebno mijenjati jer je zasnovano na tradiciji. Ipak, kada se određeni delikti češće počinjavaju nad određenom društvenom skupinom, nameće se pitanje što je u njihovoj pozadini, koji su uzroci toga i kako ih objasniti? Rodna proporcija kriminaliteta podrazumijeva utvrđivanje uzroka i razloga različite stope kriminaliteta žena i muškaraca svih kaznenih djela, a u ovom slučaju osobito seksualnih delikata (Konstatinović, Vilić, 2013: 103). Postavlja se pitanje zašto su muškarci skloniji počinjenju seksualnih delikata i što objašnjava ovakve rodne razlike.

Problematika seksualnih delikata kao sustavnih oblika nasilja nad ženama javlja se tijekom 1960-ih i početkom 1970-ih. Iako ovaj problem datira godinama unazad, javno se počelo govoriti o njemu tek aktivnim i predanim radom feministkinja koje su počele javno govoriti ispred mnogobrojnih utišanih i uplašeni žena (Mamula, 2005: 227). Zahvaljujući njima za mnoge žrtve seksualnih delikata otvorena su prva skloništa te im je pružena pomoć kakva do tada nije postojala. Osnovane su grupe samopomoći za zlostavljane žene, inicirane su prve rasprave o specifičnim oblicima nasilja koji su vezani uz određene kulture, te su se razvile mnogobrojne teorije i modeli koji su imali utjecaj na rad različitih društvenih institucija (Mamula, 2005: 227). Važnost razvoja feminističkih teorija ogleda se i u suočavanju s brojnim mitovima i predrasudama koje vladaju društvima, a vezane su uz seksualne delikte, osobito njihov najteži oblik, tj. silovanje. Nasilje nad ženama manifestacija je povijesno nejednakih odnosa moći koji dovode do izrazite dominacije nad ženama,

diskriminacije žena te do sprječavanja punog napretka žena (Preambula, Istanbulska konvencija). Podizanje svijesti o tome da su žene žrtve određenih kaznenih djela poput seksualnih delikata zbog rodne diskriminacije, njihove rodne uloge, podređenosti u političkom i ekonomskom životu, neravnomojnoj podjeli moći, predrasuda, rodni stereotipa, mizoginog govora mržnje te stalne tolerancije nasilja, dovodi do širenja i uvođenja rodni perspektiva u svaki segment života. Prema Mamuli (2011) tri su temeljna čimbenika kojima se vjerojatnost počinjenja seksualnih delikata povećava. To su osobni, obiteljski i socijalni odnosno društveni faktori. Osobni podrazumijevaju karakteristike, osobnost i navike počinitelja poput izraženih negativnih stavova prema ženama, antisocijalnih osobina ili zlouporabe opojnih sredstava. Obiteljski čimbenici vezani su uz odgoj pa se odnose na patrijarhalni odgoj, ranije svjedočenje nasilju u obitelji, nedostatak komunikacije i podrške unutar obitelji. Društveni čimbenici podrazumijevaju izrazito siromaštvo, izvanredne krizne situacije poput rata, neadekvatan odgovor društva na nasilje poput neprijavlivanja ili nekažnjavanja, nepostojanje pružanja pomoći žrtvama i slično (Mamula, 2011).

Iako unutar feminističkih pokreta ne postoji jedan koncept koji se može primijeniti na sve slučajeve, kroz mnoge razvijene feminističke teorije provlači se stav o nejednakom odnosu moći između muškaraca i žena koji stvara i održava nasilje, a koji postoji na razini društva i može biti zajednički mnogim slučajevima (Mamula, 2005: 227). U društvima koja su u prošlosti bila isključivo patrijarhalna, ostaci takvih stavova bivaju vidljivi u različitim sferama i danas, što uvelike sprječava žene u jednakom sudjelovanju i uvažavanju ženskih prava kao jednakih. Uzroci nejednake raspodjele moći sagledavaju se kroz patrijarhat, ekonomsku ovisnost žene od muškarca te klasnu i rasnu pripadnost uzrokovanu društvenim položajem (Konstantinović Vilić, 2013: 101). Pojam patrijarhata (grč. *patria* = pleme; *archos* = vođa) ima značenje zajednice u kojoj je osnovna društvena jedinica očev rod, povezana sa srodstvom po očevoj liniji (Klaić, 1990: 1020). Već u antičko doba pojavljuju se začeci patrijarhalnog viđenja ženske seksualnosti, koja je i tada, ali i kasnije usmjeravala žene na vrijednosti poput čuvanja časti i vjernosti (Adamović, 2011: 13). Razlike između muškarca i žene postojale su u svakom segmentu života. Žene nisu imale udjela u državnim poslovima, bile su isključivo vezane uz kućanstvo te se njihova uloga uglavnom ogledala u rađanju potomstva, dok je muškarac odgajao ženu i učio je svemu (Foucault, 1998; prema Adamović, 2011). Osim izostanka slobode u političkom svijetu, ženama je sloboda bila oduzeta i u njihovoj seksualnosti. Ženskom seksualnošću i ženskim tijelom upravljao je isključivo muškarac, sva pravila su bila nametnuta i predodređena te izbor nije postojao. Demosten

navodi tri bitne uloge žena čiju interpretaciju možemo čuti i u današnjem društvu, najčešće u navodima koji ženu žele staviti u nepovoljan položaj i dodatno poniziti. On smatra kako „Bludnice muškarac ima zbog naslade, ljubavnice zbog svakodnevne pažnje, a supruge kako bi dobio potomstvo te kako bi bile vjerne čuvarice domaćeg ognjišta“ (Foucault, 1998: 141; prema Adamović, 2011: 14). Smatralo se da su žene slabe prirode, da su vrlo plašljive te da ih se može lako izmanipulirati. Sve navedeno se može prepoznati i u suvremenom svijetu, a najviše u restrikcijama ponašanja, u načelima odgoja, u podjeli ženskih i muških poslova te u odnosu muškaraca prema ženskoj seksualnosti. Žene su i dalje smještene u tamno područje, primjerenije tjelesnim užicima i nasladama (Adamović, 2011: 15). Danas unutar feminističkih doprinosa patrijarhat označava sustav društvenih struktura kojima se ističe dominacija muškaraca nad ženama. Vrlo često se upravo patrijarhat smatra ključnim u objašnjavanju rodni nejednakosti. Moć patrijarhata ogleda se kroz različite društvene forme, od podjele rada, odgoja djece do internaliziranih normi ženskosti i seksualnosti. U ranijoj literaturi patrijarhat se smatrao neupitnim sustavom temeljenim na autoritetu muškarca, najčešće oca. U novijoj literaturi uz patrijarhat se postavljaju razna pitanja i vežu pojmovi kojima se raniji samorazumljivi autoritet dovodi u pitanje. Pojmovi su to poput podčinjavanja, dominacije i opresije (Kodrnja, 2008: 39).

Simon de Beauvoir u djelu *Drugi spol* ističe: „Žena se ne rađa kao žena, nego to postaje. Nikakva biološka, psihička i ekonomska predodređenost ne definira lik koji ženka čovjeka dobiva u društvu; čitava civilizacija stvara taj prijelazni proizvod između mužjaka i kastrata nazvan ženski rod. Isključivo posredovanje drugih može od jedinke stvoriti Drugog“ (de Beauvoir, 1982: 11). Ženskost je za Beauvoir kulturna konstrukcija nastala i oblikovana nizom čimbenika, no prije svega oblikovana kulturom koja je mahom maskulinizirana. Takva distinkcija roda i spola, te određenje žene kao drugog temelji su u određenju ljudske subjektivnosti gdje muškarci potpuno subjektivnost prisvajaju, a ženama ostavljaju drugost (Adamović, 2011: 48). Žene su smještene u područja privatnosti, neprisutnosti i drugosti gdje je lakše provoditi kontrolu i dominaciju nad njima. Muškarčeva dominantna moć očituje se i kroz autoritarne figure oca, muža ili vladara. O ženama kao o drugosti govori Georg Wilhelm Friedrich Hegel u djelu *Osnovne crte filozofije prava* gdje vrlo patrijarhalno definira odnos muškarca i žene naglašavajući kako su žene u tom odnosu podređene muškarcima (Hegel, 1964). Odnos između muškarca i žene je odnos između prvoga i drugoga. Žene su drugo u odnosu na ono prvo, muškarce, državu i javnost. Hegel takav odnos podređenosti i nadređenosti objašnjava na sljedeći način: „Ono jedno stoga je ono duhovno, kao ono što sebe

razdvaja u osobnu samostalnost koja bitkuje za sebe i u znanje i htjenje slobodne općenitosti, samosvijesti pojmovne misli i htijenje objektivne konačne svrhe; ono prvo u odnosu prema van, nešto moćno i djelatno; ovo drugo pasivno i subjektivno“ (Hegel, 1964: 154). Hegel spominje i pojmove poput patrijarhalnog principa koji se treba primjenjivati u građanskom društvu, a temelji ga na primjerima iz Atene i Sparte (Kodrnja, 2008: 41). On tvrdi kako se građanska obitelj u određenom smislu ugleda na patrijarhalnu što dokazuje položajem žena i djece unutar građanskog života. Žena prema Hegelu nema vrijednost bez muškarca, ona je stvorena isključivo kako bi služila muškarcu, a ako muškarac nestane, žena postaje potpuno bezvrijedna (Hegel, 1964). Ono čime Hegel dodatno potvrđuje svoje stavove o ženama jest način njegova izlaganja o njima, tj. obično je to isključivo u dodatcima knjizi koji su pisani u natuknicama i s vremenom dodatno kraćeni. Temu o ženama Hegel nije smatrao važnom, no kako bi opisao sustav kojim se bavio morao se dotaknuti te teme koju je kao drugu smjestio kontekstualno u dodatke samog djela (Kodrnja, 2008: 42). Viđenje žene kao drugosti muškarcima postaje opravdanje za odnose zasnovane na prisili.

Feminističke teorije iznimno su utjecale i na terminologiju vezanu uz seksualno nasilje i seksualne delikte. Doprinos se u tom smislu ogleda u definiranju ili redefiniranju termina koji su znatno pomogli pravnoj teoriji, ali i praksi. Termini koji su danas vrlo uobičajeni, poput seksualnog uznemiravanja, početkom 70-ih godina nisu postojali, iako su takva djela itekako bila dio tadašnjeg društva (Mamula, 2005: 228). Iako se može učiniti bezazleno govoriti u tom kontekstu o terminima i definicijama, od iznimne je važnosti za položaj žena tada bilo definirati određene pojmove jer ih se takvim definiranjem učinilo vidljivim širem društvu. Redefiniranje određenih pojmova pomoglo je osvješćivanju žrtava ovih zločina da zločin prepoznaju i prijave ga. Utjecalo je to i na razbijanje mitova i stereotipa koje se se može izvlačiti iz nekih ranijih definicija primjerice kaznenog djela silovanja. Od izuzetne je važnosti i upotrebljavanje odgovarajuće rodne terminologije. Kada je u pitanju slučaj nasilja nad ženama, rodno neutralni pojmovi bi se trebali izbjegavati jer se na taj način umanjuje dominantna moć i prisla muškarca koja se posebice odražava kroz takvo nasilje (Lawson, 2012). Feminističke teorije su se razvile dalje od samog osvrta na postojeće teorije ili pretpostavke, one otvaraju mnogobrojna nova pitanja te se područje istraživanja mnogo više širi. To su područja unutar feminističkih teorija poput straha od samog zločina, rodne uvjetovanosti seksualnog nasilja, te rastući problem silovanja i obiteljskog nasilja (Carrabine i sur., 2004). Kasnije se razvijaju mnogobrojna empirijska istraživanja temeljena upravo na teorijama koje su se razvile unutar feminističkog aktivizma. Jedno takvo istraživanje

provedeno je 1993. godine u Kanadi, a u kojem se potvrđuje teorija o izravnoj vezi između nejednakosti žena i izloženosti žena seksualnom zlostavljanju i nasilju, dok se nasilje u brakovima i vezama u znatno većoj mjeri tolerira, nego što je to slučaj kada je počinitelj netko s kime žena nije u intimnoj vezi (Mamula, 2005: 228).

4.1. Kultura silovanja

Najteži oblik seksualnih delikata, silovanje unutar feminističkih teorija, opisuje se kao osobito agresivan čin koji je motiviran neprijateljstvom prema ženama te željom da se dokaže kontrola i moć muškarca, a žena ponizi (Konstantinović Vilić, 2013: 101). Susan Brownmiller za silovanje navodi kako je to čin svjesnog zastrašivanja putem kojega muškarci žene drže u stanju straha te sebi olakšavaju kontrolu nad njima (Brownmiller, 1995: 15). Silovanje je potvrda razvijanja kontrole putem stigmatizacije. Ono predstavlja krajnji mehanizam kojim se iskazuje moć nad nekim. Kada se svi načini iskazivanja moći iscrpe, počinitelji pribjegavaju krajnjem mehanizmu, nasilju. Termin kulture silovanja proizlazi iz drugog vala feminizma 1970-ih godina, a definira se kao prevladavajuće društveno prihvaćanje nasilja nad ženama (Klasnić, Štulhofer, 2017: 222). Kultura silovanja opisuje sve kulture unutar kojih se silovanje kao i ostalo seksualno nasilje predstavlja kao normalno ponašanje koje se događa u danim okolnostima i kojem ne treba pridavati preveliku pozornost (Field, 2004: 174). Primjeri su to masovnog silovanja tijekom ratnog stanja ili silovanja u zatvoru. Seifert (1993) ističe kako silovanje nije čin koji je motiviran zadovoljavanjem nagona, nego čin agresije. Nasilan ulazak u tijelo osobe predstavlja ne samo najteži fizički napad nego i najteži napad na dostojanstvo i identitet žene. On je usporediv s mučenjem kojim se ispoljava agresija, mržnja, bijes te dominacija nad ženama. Takva masovna silovanja ostavljaju trajni trag vidljiv i na svakodnevnom ponašanju žena. Teror seksualnog nasilja u ratnom stanju ima simbolično i kulturno značenje (Seifert, 1993). Kultura silovanja tijekom ratnog stanja dokaz je da silovanje nema uvijek iste aspekte pa se u proučavanju silovanja moraju uzeti u obzir društveni, povijesni i kulturni konteksti. Objašnjenje kulture seksualnog nasilja tijekom rata povezana je s društvenom konstrukcijom muškosti te reguliranjem odnosa moći između muškaraca i žena. (Seifert, 1993). Muškarci neprestano moraju dokazivati muški identitet, osobito u situacijama poput rata kada vladaju osjećaji tjeskobe, straha ili ljutnje. Dokazivanje muškosti vlada i kod grupnog seksualnog nasilja koje je također karakteristično u ratnim razdobljima. Utjecaj okoline i neprestana potreba dokazivanja muškog identiteta drugim

muškarcima dovodi do grupnog seksualnog nasilja, najčešće silovanja. U ovakvim činovima vlada osobita mržnja i bijes koji se ispoljavaju kroz nasilje. Često su grupna seksualna nasilja ritualizirana groznim postupcima kojima se ženstvenost htjela potpuno uništiti, poput rezanja ženskih grudi nakon silovanja (Seifert, 1993). Karakteristika je ratnih silovanja u odnosu počinitelja prema žrtvi. Počinitelji žrtvu objektiviziraju i depersonaliziraju. Žrtvu stavljaju u poziciju životinje ili objekta prema kojemu mogu usmjeriti vlastiti bijes. Tijekom grupnog silovanja često se prema ženama i ponašaju kao prema neljudskim bićima stavljajući ih na gomilu i ponižavajući ih. Nakon samog čina počinitelji se obično ni ne sjećaju žrtve niti izražavaju kajanje i bol jer je u njihovoj svijesti žena potpuno depersonalizirana. Brownmiller (1995: 69) ističe kako su žene u ratovima seksualno napadnute ne samo zato što pripadaju neprijateljskoj strani nego jer su i one same neprijatelji. Pojam neprijatelja u tom je smislu vrlo specifičan, jer neprijatelji obično znaju zašto su jedni drugima neprijatelji, a pored toga neprijatelj tijekom napada obično uzvraća udarac, što ovdje nije slučaj (Seifert, 1993). Žene ne znaju razloge zašto su seksualno napadnute niti ikada očekuju biti napadnute, a ne smatraju se ni neprijateljima. Mržnja koja se manifestira prema ženama tijekom ratnog stanja nije nastala odjednom, to je mržnja koja postoji i za vrijeme mira. Za vrijeme ratnog razdoblja eskalira sve ono što se godinama držalo ispod površine, poput društveno prihvaćenih seksističkih pogleda na žene ili pornografije koja žensku seksualnost izvirgava i slavi nasilje muškaraca nad ženama. Takvi stavovi o kulturi silovanja dodatno se učvršćuju mitovima o silovanju i predrasudama, odnosno širenjem krive slike o samom činu, žrtvi i počinitelju. Elementi kulture silovanja karakteristični su za društva u kojima prevladava patrijarhalno uređenje s izraženim seksističkim uvjerenjima (Klasnić, Štulhofer, 2017: 222). Žene su tijekom ratnog stanja posebno ranjive, lišene slobodne volje i izložene riziku od seksualnog nasilja. One se tretiraju u potpunosti kao muškarčevo vlasništvo, a poštedu rizika od seksualnog nasilja najčešće imaju samo žene vojnika te one žene koje se skrbe o vojnicima. Pravna teoretičarka Catharine MacKinnon (1987: 39) ističe kako se skrb ili povezanost ženama pripisuju kako bi ih muškarci mogli vrednovati spram toga. Takvi aspekti ne predstavljaju osobine nastale iz majčinstva, nego iz strukturalne podčinjenosti muškarcima. Seksualna je podređenost muškarcu nešto što je univerzalno i stalno, međutim tijekom rata podčinjenost i ispoljavanje moći odvija se drugačijim činom komunikacije, tj. silovanjem. Silovanjem počinitelj šalje poruku drugoj strani da je njegova moć dokazana i da je njegov uspjeh postignut (Brownmiller, 1995: 39).

4.2. Kotač moći i kontrole

Zašto su žene češće žrtve seksualnih delikata objašnjava se teorijama koje govore o uzrocima odnosa i ponašanja, te utjecaju okoline i društva koje dovodi do nasilnog ponašanja i počinjenja seksualnih delikata. Jedan od modela unutar feminističkih teorija jest takozvani model kotača moći i kontrole, koji je razvijen u Duluthu, Minnesoti, pa ga se može pronaći i pod nazivom Duluth model (Mamula, 2005: 228). Radi se o modelu koji nasilno ponašanje, zlostavljanje i delikte nad ženama crpi iz patrijarhalnih odnosa te održavanja moći i kontrole nad ženom, njezinim stavovima, razmišljanjima i osjećajima. Model sadrži brojne taktike koje zlostavljači i počinitelji djela koriste kako bi zadržali kontrolu i moć nad partnericom te kako bi mogli nastaviti svoju manipulaciju i nasilno ponašanje. Ovdje se ne radi samo o fizičkoj moći i kontroli, iako i ona postoji, već se radi i o emocionalnoj kontroli, ucjenama, ponižavanjima, ekonomskoj kontroli i sl. (Ajduković, Pavleković, 2000). Unutar ovog modela nalazi se nekoliko mehanizama kojima se počinitelji najčešće koriste u održavanju kontrole i provedbi moći nad ženama. Prije svega se ističe upotrebljavanje prijetnji i prisile koje počinitelj može iskoristiti prije počinjenja, tijekom počinjenja ili nakon počinjenja kaznenog djela. Najčešće se radi o prijetnjama da će izravno nauditi ženi ili je povrijediti na razne načine, bilo to fizički ili psihički. Ističu se i prijetnje da će ostaviti ženu, prijaviti je socijalnoj službi, da će nauditi sebi ili se čak ubiti, dok se prisile mogu odnositi na razne stvari poput prisile na nezakonite radnje ili prisile na odustanak od tužbi (Singer, 2005: 228). Osim prisile javljaju se i mehanizmi zastrašivanja i emocionalnog zlostavljanja. Oni se vrlo često isprepliću. Zastrašivanje uključuje uništavanje imovine, pokazivanje oružja, zastrašivanje pogledima te raznim drugim postupcima (Singer, 2005: 229). Emocionalno zlostavljanje podrazumijeva ponašanje počinitelja kojim emocionalno utječe na žrtvu ignoriranjem, ponižavanjem, vrijeđanjem i okrivljavanjem žene za sve što se događa (Singer, 2005: 229). Odnosi se na emocionalnu manipulaciju kojom počinitelj prebacuje krivicu sa sebe na samu žrtvu. Mehanizam izolacije podrazumijeva kontrolu nad ponašanjem i kretanjem osobe, osobito podrazumijeva kontrolu kretanja te prekomjerno korištenje ljubomore kao opravdanja svih svojih postupaka (Singer, 2005: 229). Kontrola može postojati na više razina te se može ispoljavati u različitim situacijama.

Korištenje rodnih (muških) privilegija posebice se izdvaja pri seksualnom nasilju nad ženama. Podrazumijeva odnošenje prema ženi kao prema sluškinji, definiranje isključivo muških kao i ženskih uloga unutar odnosa, odbacivanje ženinih potreba te donošenje svih važnih odluka samostalno (Singer, 2005: 229). Korištenje ekonomskog zlostavljanja poseban

je oblik kontrole koji žene vezuje uz domove i brigu o djeci te ih ostavlja bespomoćnim u ekonomskom smislu. U takvim se slučajevima zlostavljač osigurava od prijavljivanja ili razotkrivanja jer žena nema ekonomska sredstva kojim bi se brinula o sebi ili djeci. Ekonomskim zlostavljanjem počinitelj onemogućava ženi da pronade ili da zadrži posao, dovodi je u pozicije u kojima je ona u nepovoljnoj ekonomskoj situaciji, uskraćuje joj informacije o obiteljskim prihodima i slično (Singer, 2005: 229).

Kotač moći i kontrole pokazuje kako je nasilje nad ženama, a osobito seksualno nasilje, sklop različitih obrazaca ponašanja, a ne samo jedan izolirani događaj. Sva ta ponašanja imaju isti cilj, a to je dokazivanje moći i uspostavljanje kontrole nad ženom. Različiti oblici fizičkog i seksualnog nasilja te psihičkog nasilja kroz navedene mehanizme ostvaruju se najčešće istovremeno i kombinirano ovisno o tome što počinitelj i na koji način želi postići. Kotač moći i kontrole pokazuje kako muškarci nasilje vide kao racionalan odgovor na određenu situaciju tako istovremeno provodeći kontrolu te prebacujući krivicu delikta isključivo na ženu.

4.3. Položaj žena kroz seksualni delikt prostitucije

U slučaju seksualnog delikta prostitucije o položaju žena se govori na više načina. Jedan od oblika kojima se patrijarhalno pravo proteže na društvo jest prostitucija. Unutar feminističkih istraživanja ističu se dvije dominantne struje koje razvijaju teorije o prostituciji, radikalni feminizam i liberalni feminizam (Krnić, Adamović, Radačić, 2021: 184). Radikalni feminizam prostituciju vidi kao način provođenja nasilja nad ženama, osobito seksualnog nasilja koje se provodi isključivo u uvjetima patrijarhata. Radikalni feminizam kroz prostituciju osobito ističe eksploataciju koja se provodi kontinuirano kroz dominaciju moći. Tako Petherson (1996: 30) ističe kako se sam pojam prostitutke koristi za isticanje stereotipa, predrasuda te kao seksistički instrument kojim se provodi socijalna kontrola nad ženama. Na taj se način produbljuju rodni odnosi moći. Naziv prostitutka koristi se kao pogrdan naziv za bilo koju ženu sumnjivog stava i ponašanja. Položaj žena u društvu kroz seksualni delikt prostitucije posebno se očituje kroz razlike žena i muškaraca koji se bave prostitucijom. Za razliku od muškaraca koje se bave prostitucijom, ženama koje se njome bave društvena stigma nakon prestanka bavljenja prostitucijom ne prestaje. Prostitucija se za ženu ne može smatrati djelom kojim se ona bavila određeni period života, ona ženi ostaje urezana u identitet zajedno sa svim stigmama i predrasudama koje nosi (Petherson, 1996: 31). Ovakvim

stavovima i predrasudama opravdava se i nasilje te eksploatacija koja se provodi nad prostitutkama. Odnose moći i istaknutu crtu patrijarhata radikalne feministkinje pronalaze u samom objektiviziranju seksa pri čemu se žene tada promatraju isključivo kao sredstvo za postizanje određenog cilja. Liberalni feminizam za razliku od radikalnog prostituciju vidi kao oblik rada, a aktere prostitucije racionalnim i aktivnim osobama koje se ponašaju prema vlastitom izboru (Krnić, Adamović, Radačić, 2021: 184). Kao i radikalni feministi, liberalni feministi također ističu kako unutar prostitucije vlada nasilje i eksploatacija što oštro osuđuju, no smatraju kako se žene odlučuju na bavljenje prostitucijom radi ostvarivanja ekonomske dobiti te da im se prava u tom smislu moraju pružiti. Osim navedenih struja unutar feminizma ističe se i treći feministički pristup koji je vezan uz postmodernistička istraživanja, a kojim se ističu prava svih osoba da prodaju seksualne usluge na samoodređenje ne propitivajući vrijednosno određenje prostitucije ni u jednom smislu (Krnić, Adamović, Radačić, 2021: 185).

5. PREDRASUDE I MITOVI VEZANI UZ SEKSUALNE DELIKTE

Kada ljudi ne raspolažu pravim činjenicama o određenoj pojavi, nastaje specifičan oblik uvjerenja, tj. mit (Ajduković, 2000: 33). Predrasude i mitovi temelje se na neznanju, zlouporabi moći, konformizmu te strahu. Oni uvelike otežavaju situaciju te doprinose širenju diskriminacije. Burt (1980: 217) definira mitove o silovanju kao „predrasudna, stereotipna ili lažna uvjerenja o činu, žrtvama i počiniteljima silovanja koja sudjeluju u stvaranju neprijateljske klime prema žrtvama silovanja“. Aronson i suradnici (2005: 460) definiraju predrasude kao neprijateljski ili negativan stav prema pripadnicima prepoznatljive grupe ljudi, a koji se zasniva isključivo na njihovu pripadanju toj grupi.

Dominirajuća interpretacija silovanja, ali i drugih seksualnih delikata kao izrazito nasilnih kaznenih djela kojima se žrtva mora snažno fizički opirati utemeljena je na mitovima koji su kod ovih kaznenih djela vrlo rašireni. Mitovi i predrasude o seksualnim deliktima izuzetno utječu na njihovo neprijavlivanje, negativne osjećaje koje žene imaju nakon doživljavanja seksualnih delikata, a osobito se odražavaju i na društveno tretiranje žrtava seksualnih delikata. Pored toga što dovode do niza negativnih posljedica u društvu, mitovi i predrasude su se negativno odražavali i na sankcioniranje navedenih kaznenih djela. Oni se najviše iskazuju kroz reakcije i stavove koje društvo zauzima nakon kaznenog djela. Najpoznatiji mit vezan je uz delikt silovanja, a poznat je kao mit o pravom silovanju. Termin je nastao unutar istraživanja o pravnom konceptu pojma silovanja u SAD-u, a opisuje silovanje kao seksualni napad koji je prihvaćen od tužilaštva, policije i odmah se procesuirao (Mamula, 2005: 11). Mit o pravom silovanju, silovanje prikazuje kao izuzetno agresivan čin počinjen od strane nepoznatog počinitelja u mračnoj ulici u kasnim noćnim satima. U stvarnosti su sve navedene komponente vrlo rijetke, no bez obzira na to one čine obrazac prema kojima se procjenjuje pravo silovanje. Unutar mita o pravom silovanju nekoliko je vrlo raširenih uvjerenja koja se mogu sagledati i kao zasebni mitovi, a u nastavku će biti navedeni.

Većina silovanja događa se na mračnim mjestima, poput mračnih parkova, u mračnim ulicama, te u kasnim noćnim satima. Ovakvo se viđenje silovanja definitivno ubraja u mitove jer se samo 9% prijavljenih silovanja događa izvan kuće (Mamula, 2005: 96). Većina prijavljenih silovanja dogodila se u domovima žrtve. Također se podjednako prijavljenih silovanja dogodilo tijekom dana i tijekom noći. Drugi mit je da se silovanje najčešće događa od strane nepoznatog počinitelja. U iznimno visokom postotku, čak u 83% slučajeva počinitelj silovanja je netko koga žrtva poznaje i kome vjeruje (Mamula, 2005: 96). Najčešće

su počinitelji upravo partneri s kojim je žrtva u intimnoj vezi, bračni ili izvanbračni drugovi ili druge žrtvi bliske osobe. Treći mit odnosi se na počinitelje silovanja, a kaže da je silovatelje vrlo lako primijetiti i identificirati. Postoji uvjerenje kako se počinitelji ovog delikta ističu izgledom i ponašanjem te da ih žrtva može na vrijeme prepoznati. Dosadašnja istraživanja pokazuju kako je istina potpuno suprotna te da ne možemo definirati tipičnog silovatelja. Istraživanjima je utvrđeno kako su silovatelji doista različitih profila, dolaze iz različitih sredina, iz različitih društvenih klasa te se razlikuju izgledom i ponašanjem. Za većinu počinitelja tog djela okolina nikada nije primijetila ništa što bi moglo ukazivati na njegovo počinjenje te samo 2% počinitelja treba psihijatrijski tretman (Mamula, 2005: 96). Nasilje nad osobnim granicama silovane žene izuzetno je snažno što utječe na razvijanje osjećaja srama i bespomoćnosti koji ženu često sprječavaju da silovanje prijavi ili traži pomoć. Istovremeno, osjećaji srama i bespomoćnosti upravo najviše utječu na održavanje mitova unutar društva. Među najraširenijim uvjerenjima jest uvjerenje vezano uz oblačenje i ponašanje žrtve ovog seksualnog delikta. Smatra se kako žene svojim odijevanjem i svojim ponašanjem same izazivaju silovanje. Svaka žena može biti silovana, a to nikako ne ovisi o načinu na koji se oblači ili ponaša. Fizički izgled, dob ni ponašanje osobe nikako ne može izazivati počinjenje seksualnog delikta. Odgovornost je uvijek i isključivo na počinitelju tog djela, a nikako na žrtvi. Kada žena ne bi „išla okolo“, osobito u noćnim satima i kada bi ostala kući, to joj se ne bi dogodilo. Prethodna rečenica jedan je od vrlo čestih mitova s obzirom na to da su žene najčešće silovane u vlastitom domu ili u domu silovatelja koji je žrtvi poznata osoba. Često se smatra da ako žena nije fizički ozlijeđena, silovanje se nije ni dogodilo. Vezanje silovanja isključivo uz nasilje također je mit. Prema Mamuli (2005) u čak 87% slučajeva silovanja uključena je prijetnja za život gdje se žene ne usude suprotstaviti ili braniti, dok je u 50% slučajeva silovanja postojala prijetnja oružjem. Treba naglasiti kako u slučajevima kada je počinitelj žrtvi bliska osoba, žrtva ima izniman strah od počinitelja te se često ne usudi ni suprotstaviti. Budući da se silovanje kao i mnogi drugi seksualni delikti vrlo često odvijaju u domovima žrtve i da je počinitelj najčešće netko koga žrtva poznaje strah je vrlo često dovoljan te upotreba sile nije nužna pa stoga izostaju i teške tjelesne povrede. Ovakva uvjerenja i mitovi znatno utječu na neprepoznavanje silovanja od strane žrtava, posebice kada se radi o silovanju u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici te silovanja na spoju. Silovanje na spoju oblik je seksualnog nasilja u kojem su počinitelj i žrtva u osobnom odnosu ili su to nekada bili, a može varirati od silovanja na prvom izlasku do silovanja u već izgrađenom odnosu (Mamula, 2005: 16). Rasprostranjenost ovog oblika seksualnog nasilja najteže je utvrditi, a temeljni se razlog nalazi u tome što žrtve često ne prepoznaju određeno ponašanje

kao seksualno nasilje pa ga stoga ni ne prijave. Pitanje pristanka također krije jedan od mitova. Pristanak na seks koji je postignut fizičkom prisilom uvijek će se okarakterizirati kao silovanje, dok iznuđivanje pristanka psihičkom prisilom, ucjenjivanjem ili nekom drugom verbalnom prisilom u mnogo se slučajeva ne smatra silovanjem jer se žrtva ipak mogla oduprijeti (Mamula, 2005: 16).

Payne, Lonsway i Fitzgerald (1999) navode sedam stabilnih komponenata mitova o silovanju, a to su: 1. Žrtva je to sama tražila; 2. Čin zapravo nije bio silovanje; 3. Počinitelj nije zapravo to želio napraviti; 4. Žrtva je to željela; 5. Žrtva je lagala; 6. Silovanje je trivijalan događaj; 7. Silovanje je devijantan događaj. Mitovi koji su vezani za počinitelje i počinjenje seksualnih delikata često pomažu počiniteljima da se ne otkriju jer se počinjenje ovakvih kaznenih djela ne očekuje od osoba koje imaju obitelj, izgrađenu karijeru, visoko obrazovanje i slično. Kada je počinitelj žrtvi poznata osoba, a osobito kada se radi o bliskom odnosu, žrtvama se manje vjeruje te se počinitelji blaže kažnjavaju (Ljubin, 2004). Postoji razlika u prihvaćanju pojedinih mitova prema spolu, tako su mitovima kojima se opravdava počinitelj skloniji muškarci, što se tumači kao izbjegavanje kolektivne krivnje, dok su žene sklonije mitovima koji okrivljuju žrtvu, a čime se žene brane od ideje da se to može dogoditi i njima (Klasnić, Štulhofer, 2017: 223).

Rodne uloge, a s njima i stereotipi te mitovi uče se socijalizacijom, od primarne socijalizacije unutar same obitelji preko obrazovanja, vršnjačkih skupina, medija te društvenih institucija. „Rodne predrasude predstavljaju sustav stajališta i vjerovanja čija je uloga rigidno potvrđivanje svog spola/roda“ (Mamula, 2005: 67). Ako si muškarac ili žena moraš sukladno tomu ispunjavati vrlo jasne rodne uloge koje su unaprijed određene, a pri tome se ne bi trebalo uzimati u obzir vlastite stavove, interese, vještine i slično. Muškarcima se tako, nameće razmišljanje kako su kućanski poslovi isključivo „ženski poslovi“ te se primjerice skrb o djeci prepušta samo ženama. Također, iskazivanje osjećaja smatra se sramotnim i potpuno neprikladnim za muškarca. Na isti način žene se obeshrabruje da se bave određenim zanimanjem jer se ono smatra prikladnim samo za muškarca. Koja je uloga stereotipa? Odnos moći i stereotipa donosi psihologinja Susan Fiske (1993; prema Hyde, 2004) koja povezuje moć i stereotipe u dva procesa. Prvi proces govori da stereotipi podupiru kontrolu moći nad drugima, opravdavajući i održavajući *status quo*, dok drugi govori da osobe koje imaju moć stereotipiziraju one manje moćne jer nemaju želju ni potrebu znati o njima, dok manje moćni u većoj mjeri razmišljaju o svakom pojedincu koji ima moć (Mamula, 2005: 68).

Osobe koje postižu više rezultate na skali prihvaćanja mitova o silovanju, manji broj napada prepoznaju i definiraju kao kazneno djelo silovanja. Takve osobe istovremeno žrtvu vide kao osobu koja je više željela seksualni čin, koja je sama odgovorna za napad, pokušaj ili počinjenje kaznenog djela te znatno manje okrivljuju počinitelja kaznenog djela. Rezultati pokazuju i kako najviše rezultate na skali postižu upravo muškarci (Mamula, 2005: 41). Gledanje na žrtve kroz prizmu brojnih predrasuda i mitova znatno utječe i na brojnost prijava. Tako žrtve odluče ne prijaviti delikt upravo zbog osude okoline i predrasuda s kojim će se potencijalno suočiti.

Iduće poglavlje donosi nešto više o tamnim brojkama seksualnih delikata, no važno je istaknuti povezanost mitova i fenomena tamnih brojki. Razlozi neprijavljivanja seksualnih delikata i visokih tamnih brojki mogu se pronaći u širem društvenom kontekstu, u radu institucija ili u samom pojedincu. Kada govorimo o širem društvenom kontekstu riječ je upravo o mitovima, stereotipima i predrasudama o žrtvama seksualnih delikata. Pojedine žene vođene su stavovima da su same doprinijele počinjenju seksualnog delikta zbog nečega što su učinile ili nisu učinile. Takva razmišljanja proizlaze iz dominantne društvene poruke koja se usvaja socijalizacijom, a koja je proizašla iz mitova o seksualnom nasilju. Neki od takvih stavova i razmišljanja su: „sama je to izazvala, a sada se žali“, „dobila je upravo ono što je zaslužila“ (Ured za ravnopravnost spolova, 2018). Dok određeni dio društva žustro osuđuje ovaj zločin i bori se protiv njega, postoji i nekolicina onih koji smatraju kako ipak ne bismo trebali osuđivati niti kriviti silovatelja jer postoji opće vjerovanje kako se muški spolni organ ne može kontrolirati. Žene imaju tendenciju navesti muškarce na seksualni čin i zbog toga ih treba okriviti kada se muškarci ne mogu oduprijeti svojim fizičkim nagonima. Ovakav način razmišljanja silovatelja oslobađa odgovornosti te prebacuje dio krivice ili čak krivicu u potpunosti na žrtvu te opravdava sam čin kao i silovatelja (Vranić, 1996b: 64). Kada se jednom shvati kolike su trajne posljedice koje ovakav zločin ostavlja žrtvi, ovakvo razmišljanje ne samo da je u potpunosti nemoralno nego postaje i sasvim nelogično. Ovakva trauma može trajno ugroziti žrtvino samopouzdanje jer potpuno uništava osjećaj fizičkog integriteta.

Raširenost mitova i predrasuda utječe na poteškoće unošenja promjena u zakonodavstvo, a osobito na unošenje promjena u stavove i promišljanja šireg društva. Društvena se reakcija na seksualne delikte mora preobratiti iz pasivne u aktivnu.

6. TAMNE BROJKE SEKSUALNIH DELIKATA

Seksualni delikti vrsta su kriminaliteta koja je teorijski i praktično poznata po malom broju prijava, što se osobito odnosi na kazneno djelo silovanja. Poznato je stajalište kako silovanje krije izrazito visoku tamnu brojku. Iako je vrlo sličan slučaj i s ostalim seksualnim deliktima, najizraženije je to upravo kod najtežeg seksualnog delikta, dakle silovanja. Istraživanja pokazuju kako na jedno prijavljeno silovanje dolazi između petnaest i dvadeset neprijavljenih (Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, 2018). Uzroci su neprijavlivanja seksualnih delikata višestruki. Bondurant (2001) ističe kako žena može biti pod utjecajem vlastite prošlosti, ponašanja počinitelja, reakcije ili stavova koje zastupaju njoj bliske osobe te prihvaćenosti društvenih mitova kojima se brani počinitelja. Tri su temeljne skupine čimbenika koji utječu na žrtve prilikom prijavljivanja kaznenog djela silovanja: individualni, situacijski i socijalni čimbenici. Individualni čimbenici podrazumijevaju žrtvine stavove, uvjerenja te karakteristike zbog kojih će ona prijaviti ili ne prijaviti kazneno djelo. Situacijski čimbenici su vezani uz sam čin počinjenja kaznenog djela pa tako podrazumijevaju odnos žrtve i počinitelja, način na koji je djelo počinjeno, odnosno odnos otpora i primjene sile tijekom počinjenja. Socijalni čimbenici uključuju utjecaje sredine na svakodnevni žrtvin život, posebice se to odnosi na žrtvi bliske osobe poput njezine obitelji ili vršnjačkih skupina (Bondurant, 2001). Kao razlog neprijavlivanja seksualnih delikata izdvaja se i činjenica da je udio osuđenih osoba od ukupno prijavljenih za kazneno djelo silovanja niži u odnosu na druga kaznena djela. Niska brojka osuđenih osoba žrtvama ostavlja nepovjerenje u institucije te dojam kako prijavljivanjem neće postići ništa jer počinitelj na kraju procesa neće biti osuđen, a žrtva će biti posramljena. Ipak, uzrok nižeg osuđivanja može se pronaći u složenosti kaznenog djela, težini dokazivanja, donedavnim neodgovarajućim mehanizmima zaštite sekundarne viktimizacije žrtve, teorijskim nedostacima koji se očituju kroz nedostatne definicije te posljedično nedostatnoj sudskoj praksi (Vuletić, Šprem, 2019: 133). Koliko će kazneno djelo biti teško dokazati ovisi o vremenu koje je prošlo između počinjenja djela i prijave djela, materijalnim dokazima kao i odnosu između počinitelja i žrtve. Prijaviti kazneno djelo prvi je i najvažniji korak, no sudski postupci mogu biti vrlo iscrpljujući za žrtvu kada je riječ o složenim kaznenim djelima poput silovanja, što žrtve dodatno obeshrabruje. Suočavanje sa samim počiniteljem kaznenog djela te prisjećanje na sam čin tijekom iskaza ponekad su jednako bolni kao i samo nasilje pa žrtva zbog toga često odlučuje ne prijaviti počinitelja. Taj proces naziva se viktimizirajuća receptivnost (Martinjak, 2003: 96). Viktimizacija se sastoji od primarne i sekundarne, pri čemu primarnu viktimizaciju čine sve

posljedice koje se javljaju nakon samog proživljenog kaznenog djela. Najčešće se javljaju u obliku šoka, stresa, krivnje, nedostatka samopouzdanja i drugih psihičkih problema. Uz psihičke, vrlo često nastaju i fizičke posljedice poput gubitka apetita, glavobolje, a nerijetko se javljaju i spolno prenosive bolesti što izaziva dodatne komplikacije. Naravno, sve ove posljedice nisu male i zanemarive te ostavljaju trajniji trag koji može dovesti do potpunog sloma žrtve. Problemi koji se javljaju nakon ovog kaznenog djela ne pogađaju samo žrtve, nego i njezinu obitelj i bližnje. Osjećaji koji prate primarnu viktimizaciju su osjećaji bijesa, mržnje, želje za osvetom, samosažaljenja te naravno straha. Nakon što žrtva prođe kroz sve navedene faze i osjećaje, dolazi do normalizacije i prilagođavanja, no ipak se neke žrtve nikad ne uspiju oporaviti i ponovno uspostaviti psihičku ravnotežu (Martinjak, 2003: 97). Sekundarna viktimizacija događa se najčešće od strane institucija kojima se žrtva obratila, institucijama poput sudova, socijalne skrbi, centara za pomoć, policije, te naposljetku i vlastite okoline. Kako su seksualni delikti vrlo osjetljiva tema zbog svih navedenih razloga u radu, javnost se vrlo često ne zna nositi s navedenim pa se teme poput silovanja dugotrajno i vrlo naglašeno javljaju u medijima pri čemu žrtva proživljava traumu ispočetka. Žrtvi će o proživljenom biti teže govoriti ako se radi o poznatom počinitelju s kojim je žrtva u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici. Iako su takvi spolni delikti učestali, unutar tradicionalnih društava postoje suprotna mišljenja koja doprinose neprijavlivanju. U takvim slučajevima žrtve nerijetko smatraju kako nikada neće moći zadovoljiti pravdu zbog uvriježenog mišljenja kako silovanje u braku nije moguće jer se radi isključivo o ispunjavanju bračnih dužnosti. Problem tamnih brojki u literaturi je često prikazan slikovito kao ledena santa, vrh sante je ono što je policiji prijavljeno i dostupno u statistikama, a to je vrlo mali broj koji nikada ne može prikazati pravu sliku. Donji i najveći dio sante čine svi slučajevi seksualnih delikata koji nikada nisu prijavljeni niti otkriveni iz samo žrtvi poznatih razloga. Središnji dio čini nešto malo širi dio od vrha sante, a on podrazumijeva nešto veću brojku delikata od onih prijavljenih koji se otkrivaju istraživanjima (Mamula, 2005: 229). Manji broj prijava stvara lažnu sliku da se radi o deliktima koji se događaju rijetko i koji ne trebaju biti u fokusu interesa društva. Veći broj prijava pomogao bi stvaranju realnije slike o rasprostranjenosti i učestalosti seksualnog nasilja te dobivanju više informacija o počiniteljima, a dugoročno bi to moglo dovesti do poboljšanja u pružanju pomoći žrtvama i prevenciji ovakvih kaznenih djela.

7. POSLJEDICE SEKSUALNIH DELIKATA

Posljedice seksualnih delikata su mnogobrojne i razorne kako za žrtvu tako i za njihove obitelji i cijelu zajednicu. Istraživanja provedena diljem svijeta ukazuju na činjenicu da su seksualni delikti jednako ozbiljan uzročnik smrti kao i rak, a veći uzročnik smrti nego prometne nesreće ili malarija (Singer, 2005: 240). Posljedice dolaze u rasponu od fizičkih posljedica poput ozljeda ili kroničnih poteškoća, pa sve do psihičkih posljedica koje uključuju teške oblike depresije, anksioznosti, poremećaje spavanja, prehrane ili kroničnog umora. Često se očituju i u obliku ekonomskih i socijalnih posljedica. Ekonomske posljedice mogu se prepoznati kroz napuštanje obrazovanja ili posla radi doživljenog nasilja. One se mogu odraziti i dugoročnije na žrtvinu karijeru i ekonomski status. Socijalne posljedice očituju se u odbacivanju od strane društva i stigmatizaciji koju žrtva doživljava nakon proživljenih delikata. Iako ne postoji tipična slika žene koja je doživjela seksualno nasilje, postoje tipične reakcije na seksualno zlostavljanje. To su tendencija za samookrivljenjem, osjećaj bespomoćnosti, beznadnosti i gubitak samopouzdanja (Singer, 2005: 241). Psihičke posljedice mnogo su češće od fizičkih iako ih nije lako detektirati i povezati sa stvarnim uzrokom. Kao posljedica seksualnog nasilja navode se brojni simptomi koji pripadaju posttraumatskom stresnom poremećaju pa se u literaturi često govori o sindromu traume silovanja (Ajduković, 2000: 97). Sindrom traume silovanja obuhvaća obrasce psiholoških i emocionalnih reakcija koje se uočavaju kod žena nakon silovanja. Ovakav sindrom smatra se normalnim odgovorom osobe na proživljenu situaciju. Sindrom traume silovanja proživljavaju sve žene, u većoj ili u manjoj mjeri, a karakteriziraju ga tri faze. Prva faza javlja se odmah nakon silovanja i može trajati tjednima, a naziva se akutna faza (Ajduković, 2000: 97). Tada se kod žena javlja kontrola kojom žena nastoji racionalizirati događaj te sakriti svoje primarne osjećaje. Nakon toga se kod žrtve obično javlja ekspresija osjećaja čija jačina ovisi o mnogo čimbenika, poput bliskosti žrtve i počinitelja, pretrpljenih ozljeda, ranijih emocionalnih problema i sl. Druga faza podrazumijeva izvanjsko prilagođavanje, negiranje i potiskivanje (Ajduković, 2000: 98). Žene koje su proživjele seksualno nasilje često taj događaj nastoje samo potisnuti i blokirati. Pretvaranje kao da se ništa nije dogodilo ženi omogućava da ponovno preuzme kontrolu nad vlastitim životom i misli usmjeri na nešto drugo. No potiskivanje i zadržavanje osjećaja često iziskuje mnogo energije i požrtvornosti za koju žene nisu spremne u toj fazi. Stoga se bijes i ljutnja preusmjeravaju na bliske osobe poput partnera, obitelji ili suradnika na poslu. Ponekad prelaze i na autodestruktivno ponašanje koje dovodi do loše brige o svom zdravlju, depresije ili pokušaja samoubojstva (Ajduković, 2000: 99). Treća faza podrazumijeva integraciju i

prilagođavanje, a može trajati i do nekoliko godina nakon silovanja. Na dugotrajnost mogu utjecati razne situacije poput susreta s počiniteljem, medicinski pregledi ili medijski natpisi i emisije koje žrtvi bude sjećanje na traumatski događaj i sl. Uloga kulture i zajednice svakako predstavlja jedan od temeljnih čimbenika pri odlučivanju načina za izlazak iz situacije seksualnog nasilja. Nakon proživljenih svih faza neke posljedice ostaju dugotrajne, poput primjerice nepovjerenja. Preživjele žene mogu osjećati sumnju i nepovjerenje te pojačan oprez ili ekstremni strah od muškaraca, a osobito je to slučaj kada je počinitelj bio žrtvi poznata osoba (Ajduković, 2000: 99). Seksualne poteškoće ima čak 40% žena koje su preživjele silovanje, tj. suzdržavaju se od seksualnog odnosa između šest mjeseci i godinu dana od doživljenog silovanja, dok čak 60% žena ima jednu ili više seksualnih smetnji nakon silovanja. Najčešći problemi koji se javljaju su strah od seksualnog odnosa, nedostatak seksualne želje i nemogućnost postizanja seksualnog uzbuđenja. Tri od četiri silovane žene tvrde da je njihov broj seksualnih partnera drastično smanjen čak i nakon četiri do šest godina od silovanja (Ajduković, 2000: 99). Seksualno zlostavljanje za ženu može predstavljati najteže i najtraumatičnije iskustvo u životu. Uz sve navedeno, zdravstveni sustav, zakonodavstvo, policija i socijalne službe često nisu dovoljno pripremljene na suočavanje s posljedicama koje se javljaju nakon doživljavanja seksualnih delikata (Singer, 2005: 240). Važno je stoga raditi na specijalizaciji i edukaciji stručnjaka zaduženih za prevenciju ovakvih slučajeva te raditi na poticanju prijavljivanja i prepoznavanja seksualnog nasilja.

8. ZAKLJUČAK

Istraživanja seksualnih delikata vrlo su izazovna zbog niza specifičnosti kojim su ova djela izložena. Ne mogu se navesti karakteristike koje bi bile u potpunosti svojstvene svim žrtvama seksualnih delikata, niti se može točno predvidjeti koja će osoba postati žrtvom, jednako kao što se ne mogu ni počinitelji svesti pod isti nazivnik. Istovremeno, posljedice koje nastupaju nakon počinjenja ovih djela teške su i dugotrajne. One predstavljaju i jedan od razloga zašto su seksualni delikti društveno osjetljiva tema i zašto se o njima premalo govori u javnosti i medijima. Posljedice kao i odnos s počiniteljem koji ima žrtva često su okidač kod neprijavlivanja seksualnog nasilja. Društvene stigme s kojima se žrtve suočavaju dovode do poricanja stvarnosti radi lakšeg preživljavanja fizičke i psihičke boli. Treba izdvojiti i neprepoznavanje određenog ponašanja kao seksualnog nasilja. Prepoznavanje seksualnog nasilja jedan je korak bliže ka prijavi nasilja. Stoga je važno raditi na prevenciji, obrazovanju i edukaciji kojom će se podići svijest i smanjiti stereotipi koji uvelike utječu na žrtve, počinitelje kao i prijave delikata. Osoba koja je već proživjela seksualno nasilje, zbog niskog samopoštovanja, samooptuživanja i svih već spomenutih osobina karakterističnih kod žrtava, ima veću vjerojatnost da ponovno postane žrtva, a osobito je tomu tako ako se učestalo susreće s osudama okoline. Žrtvama seksualnog nasilja potrebno je pružiti odgovarajuću brigu i zaštitu osiguranu od strane institucija, te neizmjernu podršku javnosti i okoline. Pružanje adekvatne podrške i pomoći žrtvama seksualnih delikata može uključivati pružanje medicinske skrbi, psihološku podršku, pravnu pomoć i usluge, siguran prostor te informacije i edukaciju o njihovim pravima i opcijama za oporavak. Posebice je važno imati na umu sekundarnu viktimizaciju kojoj su žrtve izložene nakon proživljenog prekomjerno traumatičnog iskustva. Važno je osvijestiti ljude o važnosti pristanka, poštovanju granica i zdravih seksualnih odnosa kako bi se smanjila pojava seksualnih delikata te osigurala sigurnost i dobrobit svih članova društva.

8. POPIS LITERATURE I IZVORA

Ajduković, M. (2000). *Nasilje nad ženom u Hrvatskoj*. U: Ajduković, M. i Pavleković, G. (ur.); *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 43 – 55.

Aronson, E., Wilson T.D., Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.

Adamović M., (2011), *Žene i društvena moć*, Zagreb : Plejada : Institut za dru [HYPERLINK "https://katalog.kgz.hr/pagesresults/rezultati.aspx?&searchById=30&age=0&spid=1&spv0=&fid=4&fv0=Institut+za+dru%5%a1tvena+istra%5%beivanja"štvena istraživanja](https://katalog.kgz.hr/pagesresults/rezultati.aspx?&searchById=30&age=0&spid=1&spv0=&fid=4&fv0=Institut+za+dru%5%a1tvena+istra%5%beivanja).

Bezbradica S., (2009). *Pravne i medijske perspektive trgovanja ženama i prostitucije*. Zagreb: Centar za žene žrtve rata; Rosa.

Bondurant, B. (2001). *University Women's Acknowledgment of Rape Individual, Situational, and Social Factors*. *Violence Against Woman*. Mar, Vol.1, 294.

Burt, M. R. (1980). *Cultural myths and supports for rape*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217 – 230. <https://doi.org/10.1037/>

Brownmiller, Susan (1995). *Protiv naše volje : muškarci, žene i silovanje*, Zagorka 5, Zagreb.

Cvitanović, L., Derenčinović, D., Turković, K., Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., Maršavelski, A., Roksandić Vidlička, S. (2018). *Kazneno pravo – posebni dio*. Zagreb: Pravni fakultet.

De Beauvoir S., (1982). *Drugi spol.* , Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, sv. II.

Derenčinović, D. (ur). i dr. (2013). *Posebni dio kazneno prava*, prvo izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Horvat, M., Jagetić, V., Vrečko I. (2005), *Kretanje broja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba za kazneno djelo silovanja uz osvrt na specifičnosti djela*, *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, vol. 13, br. I. <https://hrcak.srce.hr/file/145775>

Field, R. E. (2004). *Rape culture*. U M. D. Smith (Ur.), *Encyclopedia of rape* (str. 174 – 175). Westport, CT and London: Greenwood Press.

Hegel, G.W.F., (1964). *Osnovne crte filozofije prava*. Sarajevo, Veselin Masleša-Svjetlost.

- Klaić, B. (1972). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Zora.
- Klasnić, K., Štulhofer, A. (2017). *Prihvatanje mitova o silovanju među adolescentima: longitudinalna medijacijska studija*, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Kodrnja J., (2008). *Žene zmije - rodna dekonstrukcija*, Institut za društvena istraživanja Zagreb, 2008.
- Krnić, R., Adamović, M., Radačić, I., (2021). *Stavovi stručnjaka/inja o politici regulacije prostitucije u Hrvatskoj*, 2021 Politička misao, god. 58, br. 3, str. 182 – 207 <https://hrcak.srce.hr/file/382066>
- Konstantinović Vilić, S. (2013). *Feministička kriminologija: teorijski okvir o rodnim obilježjima kriminaliteta*. <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/65-LAT/bobaLAT65.pdf>
- Lawson, J. (2012). *Sociological Theories of Intimate Partner Violence*. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 22 (5), 572 – 590.
- Ljubin, T. (2004). *Utjecaj spola na formiranje impresije o žrtvi silovanja*, Kriminologija i socijalna integracija, 12(1) 13 – 18. <https://hrcak.srce.hr/file/145747>
- MacKinnon C., (1987). *Feminism Unmodified*, Harvard University Press.
- Mamula, M., (2001). *Seksualno nasilje*. Zagreb: Centar za žene žrtve rata. – sign. 364.
- Mamula, M. (2005). *Definicija seksualnog nasilja*. U M. Mamula i N. Komarić (ur.), *Seksualno nasilje – teorija i praksa* (str. 9 – 24). Zagreb: Ženska soba.
- Mamula, M. (2011). *Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000. – 2010*. Zagreb: Ženska soba centar za seksualna prava.
- Milovojević Antoliš, L., Mihajlović, P., Štrk, D., (2013). *Prostitucija u hrvatskome prekršajnom i kaznenom pravu*, *Policija i sigurnost*, (Zagreb), 22(2/2013), 284 – 297. <https://hrcak.srce.hr/file/172284>
- Martinjak D., (2003). *Karakteristike počinitelja i žrtava te situacija kaznenog djela silovanja*. Kriminologija i socijalna integracija: Časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju Vol. 11 No. 1. <https://hrcak.srce.hr/file/145736>
- Ministarstvo unutarnjih poslova (2022). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2022 godini*.

https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2023/Statisticki_pregled_2022_web%20prelim.pdf

Ministarstvo unutarnjih poslova (2021). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2021 godini.

https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2022/Statisticki_pregled_2021_Web.pdf

Ministarstvo unutarnjih poslova (2020). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2020 godini.

https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Statisticki_pregled_2020_web.pdf

Ministarstvo unutarnjih poslova (2019). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2019 godini.

https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/Statisticki_pregled_2019_WEB.pdf

Ministarstvo unutarnjih poslova (2018). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2018 godini.

<https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Statisticki%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202018.%20godini.pdf>

Novoselec, P. (2007). *Posebni dio kaznenog prava*. Prvo izdanje, Pravni fakultet Zagreb.

Poštić, J., Mamula M., Hodžić, A., (2005). *Seksualna prava: budućnost ravnopravnosti*. Ženska soba - Centar za prevenciju, istraživanje i suzbijanje seksualnog nasilja ženska seksualnost, Zagreb.

Payne, D. L., Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1999). Rape myth acceptance: Exploration of its structure and its measurement using the *Illinois Rape Myth Acceptance Scale*. *Journal of Research in Personality*, 33(1), 27 – 68.

Radačić, I., (2014). *Seksualno nasilje: Motivi, stereotipi i pravni sustav*, Tim press, Zagreb.

Rittossa, D. i Martinović, I. (2014). *Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje – teorijski i praktični problemi*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 21(2), 509 – 543.
<https://hrcak.srce.hr/file/211828>

Seifert, R. (1993). *War and Rape: Analytical Approaches*. Geneva, Switzerland: Women's International League for Peace and Freedom (WILPF). https://wilpf.org/wp-content/uploads/2014/08/1992_War_and_Rape.pdf

Singer, Mladen i sur.(2005). *Kriminologija delikata nasilja, Nasilje nad djecom i ženama, maloljetničko nasilje*. Nakladni zavod Globus, Zagreb.

Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH (2018). *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*. Zagreb: Biblioteka ONA.

Vuletić, Šprem (2019). *Materijalnopравни aspekti kaznenog djela silovanja u hrvatskoj sudskoj praksi*. Polic. sigur. (Zagreb), godina 28. broj 2, str. 130 – 155. <https://hrcak.srce.hr/file/324448>

Žarković Palijan, T., Kovačević, D.,(2001). *Iz forenzičke psihijatrije*. Zagreb: CERES d.o.o.

Željko, Darija, (2016). *Problem prostitucije i njezina zakonska regulacija u europskom okruženju do prve polovine 20. stoljeća*, Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 50. No. 100., Zagreb. <https://hrcak.srce.hr/file/257932>

Propisi:

Kazneni Zakon, NN [125/11](#), [144/12](#), [56/15](#), [61/15](#), [101/17](#), [118/18](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#)